

О. Ю. Бусол, Б. В. Романюк

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ
В УКРАЇНІ:
ВИЗНАЧЕННЯ, АНАЛІЗ, ПРОТИДІЯ

Навчально-практичний посібник

Київ
Юрінком Інтер
2022

УДК 343.3/.7:343.97](477)(072)
Б92

Рецензенти:

Головкін Богдан Миколайович,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,

Користін Олександр Євгенійович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Бусол О. Ю., Романюк Б. В.

Б92 Організована злочинність в Україні: визначення, аналіз, протидія: навч.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 256 с.

ISBN 978-966-667-796-2

В інноваційному курсі розглядаються генезис організованої злочинності в Україні, інституції по боротьбі з організованою злочинністю, методи протидії, міжнародна практика. Курс розроблений практичними працівниками правоохоронних органів, які є і науковцями у сфері протидії організованим злочинності і корупції. Значну увагу приділено фоновим явищам організованої злочинності, що відрізняє книгу від попередніх розробок вчених із зазначеної тематики. Кримінологічний матеріал викладено в нестандартній, легкій для сприйняття всіма категоріями читачів формі, з конкретними історичними прикладами та персоналіями.

Навчально-практичний посібник призначений для слухачів інститутів післядипломної освіти правоохоронних органів. Може бути корисним для студентів, курсантів, ад'юнктів, аспірантів, слухачів закладів вищої освіти, викладачів з кримінології, кримінального права, кримінально-процесуального права, кримінально-виконавчого права, криміналістики.

Може бути використаний у роботі народних депутатів України, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, інших органів сектору безпеки і оборони України, посольств, письменників, журналістів, громадських організацій та всіх, кого цікавить історія, причини та умови, сучасні методи та напрями боротьби з організованою злочинністю в Україні та світі.

УДК 343.3/.7:343.97](477)(072)

ISBN 978-966-667-796-2

© Бусол Олена, 2022
© Романюк Богдан, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР І СКОРОЧЕНЬ	9
ВСТУПНЕ СЛОВО В. С. КОВАЛЬСЬКОГО	10
ПЕРЕДМОВА	12

Розділ I. ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

ТЕМА 1

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

1.1. Умови та стадії розвитку організованої злочинності	18
1.2. Перша офіційна констатація наявності організованої злочинності в Україні	22
1.3. Висновки з аналізу тіньової економіки в Україні в 90-ті роки.....	24

ТЕМА 2

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИ БОРотьБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УКРАЇНІ ВИМАГАЮТЬ КАРДИНАЛЬНИХ ЗМІН

2.1. Прояви корупції на вищих щаблях виконавчої влади	26
2.2. Внутрішні та зовнішні чинники формування олігархічної політичної еліти	28
2.3. Проблеми побудови ефективної демократичної системи державного управління	30
2.4. Масштабність організованої злочинності	32

ТЕМА 3

СИМБІОЗ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ Й КОРУПЦІЇ

3.1. Організована злочинність і корупція – деструктивні антисоціальні явища	35
3.2. Організована злочинність як дзеркало чистоти ринкових відносин.....	36
3.3. Співвідношення організованої злочинності та корупції.....	37
3.4. Проблема якості законотворчої роботи в сферах, найбільш уражених організованою злочинністю та корупцією	39

ТЕМА 4

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ЗЛОЧИННІ ОРГАНІЗАЦІЇ (ТЗО) ЯК СИСТЕМНЕ УТВОРЕННЯ

4.1. Поняття транснаціональної організованої злочинності	42
4.2. Найвпливовіші транснаціональні організовані угруповання у світі	43
4.3. Транснаціональні корпорації	44
4.4. Вплив глобалізації на транснаціональну злочинність	46
4.5. Партнерство транснаціональних злочинних співтовариств і транснаціональних корпорацій	49

ТЕМА 5

РОЛЬ СТАБІЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ В ЗАПОБІГАННІ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

5.1. Судові інститути як засіб вирішення політичних інтересів	51
5.2. Механізм легітимного формування відповідних гілок влади	52
5.3. Роль політичних партій в реалізації стратегії запобігання організованій злочинності.....	53
5.4. Роль громадських формувань та засобів масової інформації у політичному житті суспільства	54
5.5. Проблема видозмін у середовищі українських еліт	55

Розділ II. ПРИЧИНИ, УМОВИ ТА ФОНОВІ ЯВИЩА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

ТЕМА 6

ФОНОВІ ЯВИЩА ДЛЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

6.1. Зв'язок організованої злочинності та її фонових явищ.....	62
6.2. Політична культура громадян як умова демократичного розвитку суспільства.....	66
6.3. Держава як головний інститут політичної системи.....	68

ТЕМА 7

ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ ПРОРАХУНКИ ІНСТИТУТІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

7.1. Законодавчі прорахунки України як результат послаблення державної власності.....	70
7.2. Грабіжницьке привласнення активів організованими угрупованнями.....	72
7.3. Грошова приватизація металургійного комбінату «Криворіжсталь» як показовий приклад незаконного привласнення	74
7.4. Недоліки в регулюванні суспільних відносин у сфері приватизації на прикладі ПАТ «Сумхімпром»	76
7.5. Недорегулювання фінансового ринку та ринку земельних ресурсів.....	77

ТЕМА 8

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА

8.1. Системні недоліки та негативні наслідки, породжені тінізацією	79
8.2. Монополізація економіки – криміналізація ринкових відносин.....	81
8.3. Антимонopolьна політика України.....	84

ТЕМА 9

МОНОПОЛІА І МОНОПОЛІСТИ

9.1. Прогресивний розвиток України – реальна протидія організованій економічній злочинності.....	88
--	----

9.2. Витоки феодальної монополії	89
9.3. Зловживання монопольним становищем	91
9.4. Неефективне управління в сфері фінансових відносин	92

ТЕМА 10**НЕГАТИВНІ ПРОЦЕСИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ**

10.1. Соціальна сфера – особлива сфера суспільної діяльності та поглиблення економічної нерівності	95
10.2. Проблема модернізації системи державного управління	96
10.3. Проблеми в кадровому забезпеченні органів виконавчої влади	98
10.4. Корумпованість суддівського корпусу	100
10.5. Розшарування в системі пенсійного забезпечення	101

ТЕМА 11**БЕЗРОБІТТА ТА БІДНІСТЬ ЯК МОТИВАТОРИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

11.1. Проблема незайнятості громадян в Україні	105
11.2. Політико-популістична практика як причина безробіття	107
11.3. Проблеми бідності та зайнятості молоді	108
11.4. Першочергові заходи щодо зменшення безробіття та бідності	110

ТЕМА 12**КОРУМПОВАНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ**

12.1. Узурпація законодавчої гілки влади.....	113
12.2. Профільні комітети та їхній бізнес – конфлікт інтересів.....	115
12.3. Лобізм.....	115
12.4. Деформація психології щодо схильності до злочинної діяльності	117
12.5. Шляхи запобігання поглибленню проблеми організованої злочинності з урахуванням концепції соціальної аномії	117

Розділ III. ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ПРАВООХОРОННИМИ ТА СУДОВИМИ ОРГАНАМИ

ТЕМА 13**СТВОРЕННЯ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ НА ПОЧАТКУ 90-Х ЯК ВИМОГА ЧАСУ**

13.1. Формування підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю в Україні ...	122
13.2. Ліквідація кримінальних авторитетів у 90-х роках в Україні.....	127
13.3. Встановлення контролю над організованою злочинністю	130
13.4. Науково-аналітичне забезпечення боротьби з організованою злочинністю.....	131

ТЕМА 14**РУЙНАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙ ПО БОРОТБІ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ
ТА ЗДАЧА ДЕРЖАВНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНСЬКИМ ОЛІГАРХАТОМ**

14.1. Потреба у системних заходах і комплексному використанні на державному рівні сил і засобів.....	133
14.2. Протистояння криміналітету та державних органів по боротьбі з організованою злочинністю в 90-х роках в Україні.....	134
14.3. Руйнування інституції з координації боротьби з організованою злочинністю	136
14.4. Роль олігархату в організованій злочинності і корупції	140
14.5. Здача державних інтересів олігархічно-кримінальним кланом	142

ТЕМА 15**ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В ПЕРІОД 2014–2019 РР.**

15.1. Розвиток законодавства про очищення влади	147
15.2. Уроки люстрації для українського суспільства.....	149
15.3. Тактика політичного істеблїшменту в інтересах олігархічно-кримінального класу	150
15.4. Постмайданні антикорупційні заходи в Україні	151

ТЕМА 16**ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ**

16.1. Вищий антикорупційний суд: питання конституційності	153
16.2. Умови відбору кадрів до державних органів виконавчої влади	155
16.3. Соціальне забезпечення у сфері боротьби з організованою злочинністю і корупцією: проблеми співвідношення	156
16.4. Проблема професіоналізму правоохоронних та судових органів.....	158

ТЕМА 17**ВПЛИВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ НА РУЙНУВАННЯ ПРОЦЕСІВ
ЗАКОНОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ**

17.1. Необґрунтовано тривалі строки кримінальних проваджень	160
17.2. Розумні строки заходів забезпечення кримінального провадження	162
17.3. Проблеми процесу досудового розслідування	164
17.4. Еволюція політико-державної діяльності та організованої злочинності.....	166

ТЕМА 18**ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ**

18.1. Механізм керованого правосуддя	169
18.2. Порушення процесуальних термінів судового розгляду кримінальних проваджень і прав громадян	171
18.3. Відповідальність судді за неправосудні рішення за кримінальним законодавством країн Європейського Союзу	174

18.4. Шляхи суддівського корпусу до вирішення питання незалежності судів	176
--	-----

ТЕМА 19**СУЧАСНІ НАПРЯМИ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

19.1. Умови формування бюджетних ресурсів	178
19.2. Підвищення політичної стабільності в державі	181
19.3. Зміцнення правових гарантій прав і свобод громадян	182
19.4. Викорінення соціально-економічних причин та умов, які зміцнюють організовану злочинність.....	183
19.5. Впровадження ефективної системи організації та забезпечення діяльності правоохоронних органів	184
19.6. Реформування правової системи в сфері протидії організованій злочинності.....	185
19.7. Наукове, ідеологічне, культурне забезпечення профілактики та протидії організованій злочинності.....	186

ТЕМА 20**РОЗСЛІДУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ: СУЧАСНА СПЕЦИФІКА ТА НОВІТНЯ МЕТОДИКА**

20.1. Специфіка та проблемні аспекти розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними об'єднаннями	187
20.2. Тактика планування слідчих та оперативно-розшукових заходів	190
20.3. Тактика допиту підозрюваних – учасників злочинного організованого об'єднання	191
20.4. Організація роботи слідчого у кримінальному провадженні зі здобуття доказів.....	192

ТЕМА 21**ВИЯВЛЕННЯ, ДОКУМЕНТУВАННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ У СФЕРІ КОНВЕРТАЦІЇ БЕЗГОТІВКОВИХ КОШТІВ У ГОТІВКУ**

21.1. Поняття легалізації (відмивання) доходів.....	200
21.2. Конвертаційні центри як основний канал відмивання коштів в Україні.....	201
21.3. Протидія фінансуванню тероризму	203
21.4. Форми міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній організованій злочинності.....	207
21.5. Спеціальні методи розслідування організованої злочинної діяльності.....	208
21.6. Завдання та діяльність Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом (FATF)	211
21.7. Заходи, спрямовані на захист об'єктів соціальної інфраструктури від злочинних посягань з боку національних публічних діячів (PEP).....	213

21.8. Ознаки незаконної конвертації грошових коштів, що вчиняється організованими злочинними групами.....	214
---	-----

ТЕМА 22

**ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ВИКОНАВЧОЇ ТА ЗАКОНОДАВЧОЇ
ВЛАДИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ**

22.1. Законодавчі ініціативи української влади у сфері запобігання корупції	216
22.2. Корупція в митних органах та порушення обмеження на вивіз грошей за кордон	217
22.3. Питання мобілізації та обмеження на виїзд за кордон осіб призовного віку	217
22.4. Прийняття Проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю»	218
22.5. Прорахунки у вирішенні соціальних питань внутрішньопереміщених осіб	220
22.6. Знищення літака АН-225 «Мрія».....	221
22.7. Правові аспекти кримінальної відповідальності за пособництво державі-агресору	222

ТЕМА 23

КРИМІНАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

23.1. Нова спроба судової реформи.....	223
23.2. Організований криміналітет і управлінський ресурс	225
23.3. Поняття кримінальної політики держави.....	226
23.4. Ефективність правоохоронної системи	227
23.5. Концепція комплексного впливу на організовану злочинність	229

ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМ НАВЧАЛЬНО-ПРАКТИЧНОГО ПОСІБНИКА 231

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 240